

Jäntereen hengessä. Yhteistä on mm. toimineitten henkilöitten tarkka esittely, joka tässä osassa paikoitellen tuntuu jopa itsetarkoitukselta, varsinkin kun on kysymys teologian professori-kirkkoherroista, joiden päätyö on tapahtunut Naantalista ulkopuolelle. Ilmeisesti seurakunnan erikoisluonne onkin johtanut tähän käsittelytapaan.

Kuvituksessa ja sen sijoittelussa on tietysti aina piirteitä, joita voidaan arvostella. Sivuilla 82—83 on mielestäni tarpeettomasti asetettu erään sotilashenkilön ja rautaisen kynttilänjalan kuvat katsomaan toisiaan. Toisaalta painoasun laatijalla on saattanut olla mielessään Muustojulkaisu runsaine kuvineen, joita ei ole tahdottu toistaa. Lähdeviitteissä on eräitä asioita, jotka puolustaisivat paikkaansa varsinaisessa tekstiosassa. Otsikoista olisi muutamissa ollut tarkistamisen varaa.

Kokonaisuutena Naantalin historian nyt ilmestynyt toinen osa on vankkaa tutkimustyötä ja mielenkiintoinen sekä asiasisältönsä että kirjoittajansa persoonallisuuden ilmentäjänä. Maisteri Matinollin pieteetillä tapahtunut työ, jonka ansiosta teos on voitu julkaista, ansaitsee kiitoksen. Tarkistukset ja lyhennykset on suoritettu niin, että Jäntereen käsiala ei siitä ole muuttunut.

OLAVI KOIVISTO

Hyönteistieteilijäsuku Sahlberg

- Uuno Saalas**, Carl Reinhold Sahlberg. Luonnontutkija, yliopisto- ja maatalousmies 1779—1860. Historiallisia tutkimuksia XLVII. Forssa 1956. Siv. 480.
- Uuno Saalas**, Reinhold Ferdinand Sahlberg. Tutkimusmatkailija, lääkäri ja tilanomistaja 1811—1874. Acta entomologica fennica 14. Helsinki 1958. Siv. 255.

Jo aiemminkin biologian historian alalle viehtymystä tuntenut professori UUNIO SAALAS kirjoittaa ensimmäisenä esiteltävän teoksensa alkusanassa, kuinka eräässä saksalaisessa entomologisessa luettelossa kutsutaan Sahlbergien muodostaman »entomologidynastian» eri jäseniä erotukseksi teistaan »Ur-Grossvateriksi», »Grossvateriksi» ja »Vateriksi». Saalas on katsonut velvollisuudekseen kirjoittaa näiden hyönteistieteilijä esi-isänsä elämäkerrat. Työn tuloksena on julkisuuteen jo ilmestynyt kahtena erillisenä tutkimuksena liki 750 sivua painettua tekstiä, ja lisää on kuuleman mukaan tulossa. »Vater» Sahlbergin elämäntyön esittely odottanee julkaisuvuoroaan. Kyseessä on siis perin laaja ja mitä suurimmassa määrin harvinainen julkaisusuunnitelma. Niinpä onkin aiheellista muutamain sanoin tarkastella jo julkisuuden nähneitä elämäkertateoksia.

Varmaankaan ei ilman aihetta historianantutkijain keskuudessa pidetä biografiaa yhtenä vaikeimpana ja vaativimpana historianantutkimuksen ja

-kirjoituksen kohteena. Tosiasiasta seuraa, että kelvolliset biografiat ovat harvinaisia. Kelvollisen elämäkerran täytyy nimittäin täyttää monia suorastaan perustavaa laatua olevia edellytyksiä. Koska elämäkerta ei missään tapauksessa saa olla genealogisten seikkojen ja yksityiselämän detaljitapausten luetteloa, johtaa jo tämä tosiasia suoraan ensimmäiseen kysymykseen, joka elämäkerran kirjoittajan on itselleen asetettava. Onko kuvauskohde siinä määrin sekä ottanut vastaan että antanut virikkeitä ajalleen, että hänen elämäntyönsä funktionaalinen tarkastelu on mahdollista. Ellei näin ole asianlaita, ei historiantutkimuksen asettamaa vaatimusta tyydyttävää biografiaa synny. Elämäkertojen perusvika lienee, että joko tarkasteluaspekti on kapeanlainen ellei suorastaan ahdas tai se, että taustaan — eritasoiseen ajan luonnehdintaan — on »ympätty» keskushenkilön elämän ja toiminnan ulkoiset ääret välittämättä siitä, sopivatko ne »kuvaan» vai eivät. Kolmas elämäkertojen perusvirhe on, että kirjoittaja on asettunut kohteensa asianajajaksi lavastamassaan suuressa prosessissa. Viimeksi mainittu virhe on — vaikei sentään anteeksiannettava — niin kuitenkin inhimillisin ja käy yhä inhimillisemmäksi mitä läheisempi kuvauskohde on biografille.

Mitä Saalaan aiheen valintaan tulee, on todettava hänen siinä suhteessa onnistuneen. Kumpikin Sahlberg, sekä »Ur-Grossvater» että »Grossvater», soveltuvat hyvin biografian kohteiksi. Heidän elämänsä on ollut työstä ja vaikutuksesta rikas, kuten heidän aikansakin. Mutta mikäli kysymme, kuinka Saalas on ututterassa tutkimis- ja kirjoitustyössään onnistunut välttämään edellä lueteltuja »biografisia karikkoja», on huomioitsijan ikävänä velvollisuutena todeta hänen kompastuneen lähes jokaiseen.

Perin runsas lähdeaineisto, jonka Saalas on sekä meidän että myös eräistä Ruotsin arkistoista uurastanut kokoon, on asettanut hänelle ensimmäisen vaikeuden, kun hänen on täytynyt ryhtyä suorittamaan lähteiden valintaa. Jo se seikka, että tutkija on ollut keskushenkilöidensä lähisukulainen, on tekstistä päätellen ollut vaikuttamassa lähdekritiikin laatuun. Niinpä kahden teoksen sivuilta ei juuri tapaa tekstiä, jonka parhaalla tahdollaakaan voisi tulkita kuvauskohteelleen kielteiseksi. Sitä vastoin lähes kaikki myönteinen lienee tullut otetuksi mukaan. Yhtenä esimerkkinä jälkimmäisestä voidaan mainita Sahlbergien ja Mannerheim-suvun keskinäinen kanssakäyminen. Teoksissa on vähän sivuja, jolla C. G. Mannerheim (1797—1854) tai jokin toinen suvun jäsen ei esiintyisi. C. G. Mannerheimin kiintymys opettajaansa C. R. Sahlbergiin syntyi oppilaan kunnioittavana kiintymyksenä imponoivaan opettajaan ja muuttui myöhemmin ystävydeksiikin, mutta saavutti tuskin sellaisia mittoja kuin Saalas antaa ymmärtää. Hyvin monet Saalaan lainaamat Mannerheimin kirjeet todistavat nimitäin vähintään yhtä suurta kiintymystä entomologiaan kuin tämän tieteenhaaran kuuluun edustajaan. Lähteiden runsaus on asettanut kirjoittajalle

mitä suurimpia vaikeuksia, jotka hän ensimmäisessä kirjassaan näyttää ratkaiseen siten, että mukaan on otettu lähes kaikki. Niinpä sitten varsinaisen käsittely joskus ontuukin perin pahoin, kun materiaali on täytyntä sovittaa tekstiin. On selvää, että joka-ainoaan pikkuasian, vuosiluvun tai merkityksettömän henkilön toistuva mainitseminen tekee lukemisen vaikeaksi ja raskaaksi. Lisäksi se aiheuttaa teoksen arvoa alentavia konstruktiovirheitä. Puhumattakaan siitä, että suvun yläneläisen maatilaa ja sen ulkopalojen vaiheet selostetaan melkein jokaisen manttaaliosan tarkkuudella, kuvataan vieläpä saman kartanon »suvilystipaviljonginkin» vaiheet hamaan nykyaikaan saakka. Sellaiset tiedot kiinnostanevat suvun jäseniä, mutta tuskinpa sentään laajempia piirejä.

Kombinaatio, funktionaalisen tarkastelutavan perusedellytys, on tuottanut kirjoittajalle ylipääsemättömiä vaikeuksia, — ja juuri tämä seikka on kummankin teoksen pahin virhe. Nyt esiintyy tekstissä suuri ja pieni, historiallisesti merkittävä ja aivan merkityksetön sulassa sovussa yhtä korostettuna tai huomaamattomana. Kerronta etenee kronologisessa järjestyksessä tapahtumasta — suuresta tai pienestä — toiseen, kirje- ja päiväkirjareferaatteihin pääasiallisesti nojautuen.

Kumpikin kirja, eritoten jälkimmäinen, on täynnä mitä mielenkiintoisinta detajli- ja arvokkaampaakin tietoutta, mutta kirjoittajan vaikeudet lähteiden valinnassa ja aineistonsa yhdistämisessä ja esittämisessä pitävät huolen siitä, että seuraaminen on kaikkea muuta kuin helppoa. Carl Reinhold Sahlbergin elämäkerran kohdalla se ei ole ilman uutteria muistiinpanoja mahdollistakaan, sillä liki puolituhatluvuisesta nimiä suorastaan vilisevästä teoksesta puuttuu henkilöhakemisto. Kuitenkin on todettava, että ken näkee vaivan paneutua »entomologidynastian» kahden varhaisemman edustajan elämäkertoihin käsiksi, löytää niistä erittäin paljon uutta ja mielenkiintoista, muutkin kuin hyönteistieteilijät ja Sahlberg-sukuun kuuluvat.

PEKKA LAPPALAINEN

Aikansa kuvastin

Pekka Lappalainen, Aukusti Juhana Melan. Uranaukaisijan elämä. Akateeminen väitöskirja. Vammala 1959. Siv. 464.

Aukusti Juhana Melan nimi lienee nykyään enää verraten vähän tunnettu. Omana aikanaan hän ei kuulunut julkisen elämän johtaviin hahmoihin. Voidaankin siksi kysyä, onko ollut syytä ryhtyä laatimaan hänestä kokonaista elämäkertateosta, vieläpä esittää tulos akateemisena väitöskirjana. LAPPALAINEN tutkimus hälventää nämä epäilykset. Melan